

Európa

- 🌐 Európa Földünk egyik kontinense, amelynek határai nyugaton az Atlanti-óceán, északon a Jeges-tenger, keleten az Urál hegység, az Urál-folyó és a Kaszpi-tenger, délkeleten a Kaukázus vidéke és a Fekete-tenger, délen pedig a Földközi-tenger. Európa Ázsiával együtt alkotja Euráziát, amelynek Európa körülbelül az ötödét teszi ki.
- 🌐 Terület szerint Európa a második legkisebb kontinens, 10 508 000 négyzetkilométerrel, amivel kissé meghaladja Ausztrália területét. Így az összes szárazföld közel tizenötödét teszi ki.
- 🌐 Népesség alapján a negyedik helyen áll Ázsia, Afrika és Amerika után. 2001-ben Európa népességét körülbelül 666,5 millió főre becsülték, ami a Föld akkori népességének kilencede.
- 🌐 A kontinens kifejezés gyakran csak a földrész összefüggő szárazföldi területeit jelenti a vele szomszédos szigetek nélkül, ezt főleg a szigeteken (pl. Nagy Britannia) élők szokták használni, mikor Európa kontinentális részére utalnak.

1. A név eredete

Európa mint földrajzi terület első említése a Homéroszi himnuszokban, azokon belül is az Apollónhoz írottban található. Eredetileg Közép-Görögország neve volt, később egész Görögországot így nevezték, végül i. e. 500 körül a Görögországtól északra fekvő összes területet is. Az Európa szó eredetét leggyakrabban a görög eurüs (széles vagy szép) és opsz (arc) szavakra vezetik vissza. Más vélemények szerint a szó sémi eredetű, és az ereb (naplemente) szóból eredhet – közel-keleti nézőpontból a nap a nyugaton elterülő földek mögött nyugszik le. Egyébként a szintén hasonló latin eurus szó a keleti szelet jelenti. A görög mitológia elbeszélése szerint Európé föníciai királylány volt, akit Zeusz bika alakjában rabolt el. Közös gyermekeik Minósz, Rhadamanthüs és Szarpédón lettek.

2. Földrajz

2.1. Fekvése

Európa a Föld északi és keleti félgömbjén elterülő kontinens. Kis része átnyúlik a nyugati félgömbre is. Rajta halad át a kezdő hosszúsági kör. Keleten szorosan összefügg Ázsiával, közös nevük Eurázsia. A két kontinens pontos határa megállapodás kérdése, nincs egyértelmű földrajzi határ. A ma leginkább elfogadott határvonal: a Dardanellák, a Boszporusz, a Fekete-tenger, a Nagy-Kaukázus vízválasztó vonala, a Kaszpi-tenger északnyugati része, az Urál folyó és az Urál hegység egészen a Jeges-tengerig. A kontinenst Észak-, Dél-, Nyugat-, Kelet- és Közép-Európára osztják. Európa partvonala a legtagoltabb a kontinensek közül. Nagy félszigetei: Skandináv-, a Pireneusi-, az Apennini- és a Balkán-félsziget. Szárazföldre benyúló legnagyobb tengerei: a Balti-, az Adriai- és az Égei-tenger. Szigetei közül az Atlanti-óceánban a távolabb fekvő Izland és a Brit-sziget a legjelentősebbek. A Földközi-tenger szigetei közül a legnagyobbak: Korzika, Szardínia és Szicília. A Balti-tenger legnagyobb tengeröble a Bottni-öböl.

Európa partjait a Skandináv-félszigeten és Brit-szigetek ÉNy-i vonalán hosszú, keskeny, mély, meredek falú, elágazó tengeröblök: a fjordok csipkézik. Völgyüket eredetileg a folyók rajzolták ki. A jégkorszaki jégtakaró tengerbe nyúló gleccserei tovább mélyítették a völgyeket, és ezek a jég elolvadása után öblökké váltak. Kijáratuknál számtalan sziklasziget található. Egészen más a Balti-tenger partvidéke, ahol a tenger építő munkát végez. A lapos parton a hullámok kifutnak a szárazföldre. A partok előtt lerakott hordalékokból homokgátak – turzások – keletkeznek. A turzások néhol tengeröblökké zárnak el: ezek a lagúnák. A partra sodort homokot a szél munkálja tovább. Dűnékbe halmozza, és – növényzet híján – tovább is vándoroltatja. Ismét más képet mutatnak a partok az Atlanti partvidéken. Itt a magas partokat a tengerjárás és a hullámverés állandóan pusztítja.

2.2. Keletkezése

Európa legrégebbi területe a Balti-ősföld és az Ukrán-pajzs (Kelet-európai tábla). A földtörténet folyamán merev kéregdarabként állt ellen a szerkezeti mozgásoknak, de erősen lepusztult. Így ásványkincsei a felszín közelébe kerültek, ezért könnyen bányászhatók. Ilyenek a vasérc, nikkelérc, rézérc. Az ősföld kőzetanyaga a Finn-tóvidék területén bukkan a felszínre.

A paleozoikumban óceánok semmisültek meg, és hatalmas hegységrendszerek emelkedtek a Föld felszínén. Legnagyobb ívük a Kaledóniai- és a Variszkuszi hegységrendszer volt, amely ma a legtöbb európai röghegység alapja. Peremük övezetében gazdag kőszéntelepek képződtek. A kontinens óidőben keletkezett, ma már rögökre töredezett, lepusztult hegységei: a Skandináv-hegység, a Brit szigetek hegységei, a Francia-, a Lengyel-, a Német-középhegység, a Cseh-medence peremhegységei, a kontinensválasztó Urál és Magyarországon a Velencei-hegység. A középidő ismétlődő tengeri előntései során Európa területén vastag üledékrétegek rakódtak le. Befedték az ősföld egyes részeit, belegyűrődtek a felboltozódó hegyláncokba, kitöltötték a medencéket. Belőlük később lépcsős felszínek is kialakultak.

A középidő üledékes kőzetei: a homokkő, a mészkő és a dolomit. Ekkor keletkezett a kőszó, a kőolaj, a földgáz és a szárazföldeken a bauxit is. Az újidő harmadidőszakának legnagyobb eseménye az eurázsiai-hegységrendszer felgyűrődése volt. Hegységei Európában: a Pireneusok, az Alpok, az Apenninek a Kárpátok, a Dinári-hegység, a Balkán-hegység és a Kaukázus. A harmadidőszakból származnak a kontinens legnagyobb barnakőszéntelepei, de ekkor képződött a kőolaj és a földgáz túlnyomó része is. Az újidő negyedidőszakában a felszínt a kontinens északi részén többször is előrenyomuló jégta­karó formálta. Vastagsága néhol a 2000 m-t is meghaladja. Legnagyobb kiterjedése idején lenyúlt az é.sz. 50°-áig. Lassú mozgásával lecsiszolta a felszínt, és tómedencék ezreit mélyítette ki. Így alakultak ki a Skandináv-hegység jég gyalulta fennsíkjai, a Kelet-európai-síkság hátságokkal tarkított tökéletlen síksága és a Finn-tóvidék. Délen a jégta­karó visszamaradt törmelékei halmozódtak fel a morénavidékeken. Ilyen területek találhatók a Kelet-európai-síkság északi részén, a Germán-alföldön és a Lengyel-alföldön. A hidegre forduló éghajlat alatt a jégta­karó környéki magashegységek a hóhatár alacsonyabbra kerülése miatt szintén eljegesedtek. A területekről lecsúszó gleccserek és a jég csiszoló munkáját csipkézett hegygerinceik, merész csúcsaik máig is őrzik. Az erős, száraz szelek a jégta­karótól délre fekvő síkságokon hatalmas porfelhőket kavartak. A leülepedő porból később löszta­karók képződtek.

2.3. Izland

Izland szigetét a lemezhatárok nyugtalan földjeként is szokták nevezni. Izland Európa második legnagyobb szigete. A tűz és jég országaként is szokták emlegetni. Területe az Észak-atlanti-hátság tengerszint fölé emelkedő nyúlványán született: az Eurázsiai- és az Észak-Amerikai-tábla távolodó lemezeivel. A lemezmozgások miatt nyugtalan föld 140 tűzhányóból kb. 30 ma is működik. Legnagyobb vulkánja a Heklának és társainak a kitörései nemcsak a belső lakatlan területekre, hanem a part menti vidékekre is lavát és hamuesőt zúdítanak. A sok apró gejzír és egyéb meleg forrás is a vulkanizmus következménye a szigeten. A kőzetek közötti repedésekre beszivárgó víz ugyanis – a felszín közeli forró vulkáni anyagok hatására – gyorsan felmelegszik, és a mélybe jutva nagy nyomás alá kerül. Időszakonként aztán forró szökőkútként, gejzirként tör a magasba. (Meleg vizükkel melegházakat, szabadtéri fürdőket fűtenek és energiát termelnek.) A szigetet a jég országa is (Izland=jeges föld). Területének több mint tizedét hatalmas gleccserek borítják. A rájuk hulló lavától megolvadva gyakran hatalmas árvizeket okoznak.

Műholdkép Izlandról télen

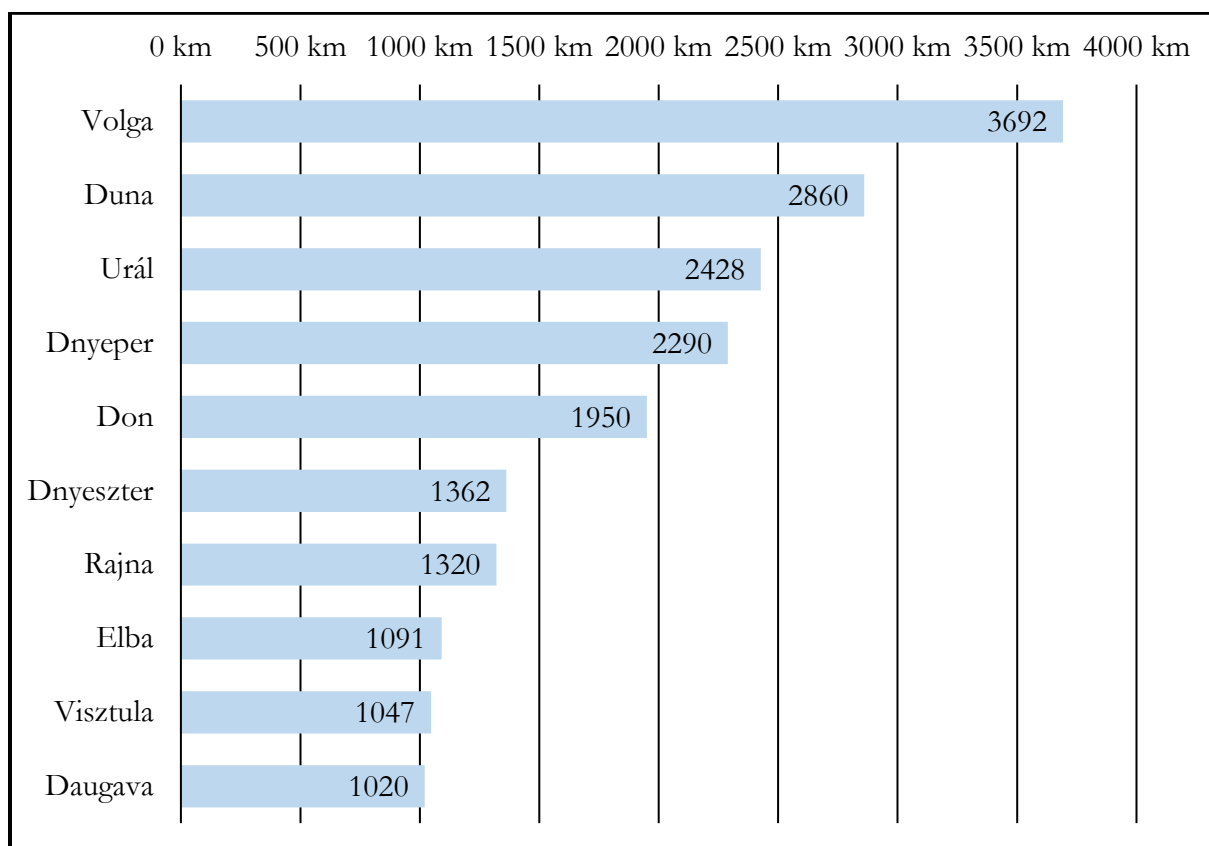
2.4. Vízrajza

A Volga Jaroszlavl-nál

Európa folyóinak többsége az Atlanti-óceánba és a Földközi-tengerbe, illetve melléktengereikbe viszi vizét. A nyílt óceánba ömlő folyók általában tölcser-torkolatúak, míg a Földközi-tengerbe igyekvők deltát építenek. Európa legnagyobb folyója a Kaszpi-tengert deltatorkolattal elérő Volga. Vízgyűjtője, a Kelet-európai-síkság keleti része lefolyástalan terület. A síkság másik két folyója, a Dnyeper és a Don a Fekete-tengerbe ömlik. Közép-Európa fő folyója a Duna. Közel 3000 km-t fut be, míg deltája eléri a Fekete-tengert. Nyugat-Európa két leghosszabb folyója a Rajna és az Elba. Az előbbi csatorna köti össze a Dunával. Az Atlanti-óceánt közvetlenül éri

el a Loire és a Tajo. Dél-Európa Földközi-tengerbe ömlő folyói általában kisebbek. Közöttük legjelentősebb a Rhône, a Pó és az Ebro. Európa területén sok a tó. Északon a jégvájta mélyedéseket töltik ki. A kelet-európai síkság legnagyobb tava, a Ladoga-tó is így keletkezett. A magashegységekben található apró, kristálytisza vizű tavak, a „tengerszemek” medencéit is jég vájta ki. A jégárak morénasáncjai gátolták el az Alpok peremén Európa legszebb tavainak füzérét. (Tagjai pl. a Garda-tó, a Lago Maggiore, a Comói-tó.) Süllyedékben keletkezett Közép-Európa legnagyobb tava, a Balaton.

Európa leghosszabb folyói becsült hosszukkal

3. Régiók

1. Dél-Európa
 - 1/a. Málta
 - 1/b. Olaszország, San Marino, Vatikán (együtt: az Appennini-félsziget államai)
 - 1/c. Spanyolország, Portugália, Andorra (együtt: az Ibériai-félsziget államai)
2. Észak-Európa
 - 2/a. Izland, Finnország (a skandináv országokkal együtt: északi államok)
 - 2/b. Norvégia, Svédország, Dánia (együtt: Skandináv országok)
3. Délkelet-Európa (a Balkán-félsziget államai)
 - 3/a. Horvátország, Bosznia-Hercegovina, Szerbia, Montenegró, Koszovó, Albánia, Észak-Macedónia, Görögország, Bulgária, Törökország (európai rész)
4. Kelet-Európa
 - 4/a. Fehéroroszország, Ukrajna, Moldova, Grúzia (európai rész), Oroszország (európai rész), Kazahsztán (európai rész), Azerbajdzsán (európai rész) (együtt: Európai FÁK-államok)
 - 4/b. Észtország, Lettország, Litvánia (együtt: Balti országok)
5. Közép-Európa
 - 5/a. Lengyelország, Csehország, Szlovákia, Magyarország (visegrádi országok)
 - 5/b. Németország
 - 5/c. Románia
 - 5/d. Svájc, Liechtenstein, Ausztria, Szlovénia (alpesi országok)
6. Nyugat-Európa
 - 6/a. Belgium, Hollandia, Luxemburg (együtt: Benelux államok)
 - 6/b. Egyesült Királyság, Írország (együtt: a Brit-szigetek államai)
 - 6/c. Franciaország, Monaco

A fentihez képest léteznek eltérő felosztások is, amelyek kevesebb régiót különítenek el (pl. nincs Dél-Európától külön Délkelet-Európa, vagy nincs Közép-Európa, hanem Kelet- vagy Nyugat-Európához sorolják az ottani országokat), vagy akár többet (pl. Északkelet-Európa, Északnyugat-Európa, Délnyugat-Európa vagy Közép-Európát Nyugat-Közép-Európára és Kelet-Közép-Európára osztják). Az egyes országok besorolása sem mindig egyértelmű, az eltérő természetes határok, etnikai és kulturális határok, valamint a történelmi és jelenlegi államhatárok miatt.

4. Közlekedés

4.1. Vasúti közlekedés

Európa vasútvonalainak hossza 360 169 km, mely nagyrészt 1435 mm-es nyomtávolságú. Azonban Spanyolországban, Portugáliában, Oroszország európai részén és a volt szovjet utódállamok területén széles nyomtáv van. Ezenkívül több országban található keskeny nyomtávú hálózat. A nagysebességű vasúthálózat egységesen normál nyomtávú.

4.2. Közúti közlekedés

Az Egyesült Királyságban, Írországban, Máltán és Cipruson bal oldalon közlekednek. Európa többi részén nagyrészt a jobb oldalon zajlik a forgalom, néhány autópályaszakasztól és kisebb földúttól

eltekintve. Egész Európában elterjedtek a különböző útdók, ezek közül a matricás rendszer méltó említésre. A nemzetközi E-számozást számos nagy autópályára kiterjesztették, de az utak számozása és igazgatása továbbra is helyi vagy nemzeti szinten történik. Az 1990-től kezdődő fejlődés ellenére továbbra is a közutakon zajló forgalom felelős a legnagyobb légszennyezésért.

4.3. Légi közlekedés

A kiterjedt vasúti és közúti hálózat ellenére a legtöbb hosszútávú utazást Európán belül légi úton bonyolítják. A turizmus szintén jelentős számú embert vonz a térségbe, akik a legnagyobb nemzetközi repülőterek valamelyikére érkeznek, mint például a Heathrow-repülőtér. Az ún. fapados járatok térhódítása is jelentősen növelte az így megtett utak számát. Mára a légi közlekedés az egyik legolcsóbb formája a városok közötti utasforgalomnak. Ez a növekedés ugyanakkor jelentős hatást gyakorolt mind a környezetre, mind a légterek telítettségére.

	Ország	Repülőtér	Utasok		Változás %
			2019-ben	2018-ban	2018–2019
1.	Egyesült Királyság	Heathrow	80 886 589	80 100 311	11
2.	Franciaország	Charles de Gaulle	76 150 007	72 229 723	15,4
3.	Hollandia	Schiphol	71 707 144	71 053 157	10,9
4.	Németország	Frankfurt	70 556 072	69 510 269	11,5
5.	Spanyolország	Adolfo Suárez	61 734 037	57 891 340	16,6
6.	Spanyolország	El Prat Josep T.	52 686 314	50 172 457	15
7.	Törökország	Isztambul	52 578 008	95 205	155126,1
8.	Oroszország	Seremetyjevói	49 438 545	45 348 150	19
9.	Németország	Franz Josef Strauss	47 941 348	46 253 620	13,6
10.	Egyesült Királyság	Gatwick Airport	46 574 786	46 081 327	11,1

4.4. Vízi közlekedés

A Rotterdami kikötő Hollandiában a legnagyobb kikötő Európában, valamint az egyik legforgalmasabb is, mely több mint 400 millió tonna árut fogadott 2008-ban. A La Manche a világ egyik legforgalmasabb vízi útvonala. Több mint 400 hajó használja naponta a Balti-tenger és az Északi-tenger közötti útvonalon. A teherforgalomban játszott szerepe mellett a vízi szállítás rendkívül fontos Európa energiaszükségletének ellátása miatt is. A világ egyik legfontosabb olaj kirakodási pontja Európa.

	Kikötő	Ország		Tenger
1.	Rotterdam		Hollandia	Északi-tenger
2.	Antwerpen		Belgium	Északi-tenger
3.	Hamburg		Németország	Északi-tenger
4.	Bremen-Bremerhaven		Németország	Északi-tenger
5.	Valencia		Spanyolország	Földközi-tenger
6.	Piraeus		Görögország	Földközi-tenger
7.	Algeciras		Spanyolország	Földközi-tenger
8.	Gioia Tauro		Olaszország	Földközi-tenger
9.	Felixstowe		Egyesült Királyság	Északi-tenger
10.	Barcelona		Spanyolország	Földközi-tenger

5. Tartalomjegyzék

1. A név eredete	2
2. Földrajz	2
2.1. Fekvése	2
2.2. Keletkezése	2
2.3. Izland	3
2.4. Vízrajza	4
3. Régiók	5
4. Közlekedés	5
4.1. Vasúti közlekedés	5
4.2. Közúti közlekedés	5
4.3. Légi közlekedés	6
4.4. Vízi közlekedés	6
5. Tartalomjegyzék	7